

## PAPER DETAILS

TITLE: GÖZETİM TOPLUMUNUN KARSİ ÜTOPYA YÜZÜ: İKTİDAR GÜÇLERİ VE ÖTEKİLER

AUTHORS: İpek SUCU

PAGES: 125-139

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31282>

## GÖZETİM TOPLUMUNUN KARŞI ÜTOPYA YÜZÜ: İKTİDAR GÜÇLERİ VE ÖTEKİLER

## COMMUNITY SUPERVISION DISUTOPIA FACES: THE POWER FORCES AND OTHERS

İpek Sucu\*

### ÖZET

Gözetleme olgusu yeni bir kavram olmayıp insanlığın var oluşundan beri uygulanan bir davranış modeli olmuştur. Gözetleme teriminin “göz” kelimesinden türemesi gözetlemenin göz duyusu ile yapıldığı göstermektedir. Uzun yıllar boyunca göz duyusu ile yapılan gözetleme davranışı günümüzde sadece insanlar vasıtasıyla değil, internet, mobese kameralar gibi çeşitli teknolojik araçlarla da yapılabilmektedir. Gözetim davranışını çeşitlendiren ve farklılaştıran bu araçlar aynı zamanda sembolik bir güç anlamı da kazanmaya başlamıştır. Bu sembolik gücün merkezi insanlık tarihi boyunca egemen olan “iktidar”dır. İktidarın egemen gücü, iktidar olmayan diğer sıradan insanları yani “ötekileri” itaate zorlamaktadır. Bu çalışmada, George Orwell’in 1984 “büyük birader sizi gözetliyor” isimli romanından uyarlanmış filminden yola çıkılarak iktidar olan güçlerin gözetim ile toplumun özgürce karar alma ve düşünme yetilerini giderek daha fazla sınırladığı, bu düzene karşı duranları da ötekileştirdiği sorunu üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda Orwell’in karşı ütopya (disütopya) felsefesi Foucault’un Panoptikon tasarısı, totalizm düzeni ve ötekilik kuramı bağlamında tartışılacaktır.

**Anahtar Sözcükler:** Gözetlenen toplum, Ötekilik, İktidar, Panoptikon, Karşı Ütopya.

### ABSTRACT

Surveillance is not a new concept in case of occurrence of mankind have been implemented since the behavioral model. Surveillance of the term “eye” with a sense of the word has come to look at the surveillance. For many years monitoring the behavior of the eye with a sense today, not only by the people, the internet, mobese various technological devices such as cameras are also accepted. Surveillance, and differentiate the behavior of these tools varies the same time also started to gain a symbolic center of power. This is the symbolic center of power, dominant throughout the history of humanity, the “power” is. The dominant force of power, power that is non-other ordinary people, “the others” forcing obedience. In this study, Orwell’s 1984 “big brother is watching you” the film adapted based on the novel by the ruling powers of the surveillance society with more and more freedom to limit the decision-making and thinking skills, people who are against this order, the other will focus on the problem. Orwell’s utopia towards this direction (disutopia) Panopticon Foucault’s philosophy of the draft, totalism order and will be discussed in the context of theory of otherness.

**Key Words:** Watctower Society, Otherness, Power, Ponapticon, Disutopia.

\* Doktora Öğrencisi, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, Eposta:ipek\_isilay@yahoo.com

## GİRİŞ

Gözetim kavramı merak olgusundan oluştuğu gibi aynı zamanda gücü elde tutarak ötekileri kontrol altında tutma amacıyla da ortaya çıkmıştır. Kontrol, bir varlığı kendi denetimi altında tutmaktır. Gözetimin sağladığı kontrol sistemi insanlığın yararına faydalı bir disiplin olarak görülse de, aslında bir yandan da bireylerin özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Günümüzde teknolojinin hızlı ilerlemesi gözetim olanaklarını arttırmakta ve yaygınlaştırmakta, bu durum da özgür düşünce ve eylemlerin zamanla daha fazla yok edilmesine yol açmaktadır. Örnek olarak alınacak George Orwell'in 1984 filminde karşı bir ütopya söz konusudur. İkinci Dünya Savaşı sonrası Orwell hayal gücünde gelecekte neler yaşanabileceğini kurgulamıştır. Orwell, karşı ütopya hayali ve günümüz uygulamaları arasında somut farklılıklar bulunmadığını anlatmaktadır. Orwell'e göre, iktidar, her yeri ve herkesi gözetleyen "Büyük Birader" (Big Brother) itaat edilmesi zorunlu kılınan bir iktidardır. Çalışmada bahsedilecek olan "iktidarlar" bireyleri gözetten her şeydir, internet, MOBESE kamera, kurum patronları, ATM kameraları gibi... İktidar, çalışmada bu anlamda sembolik olarak kullanılacaktır. Gözetten iktidarlar insanları her an kontrol ederek düzenin istediği gibi işleyip işlemediğini, insanların kendisine olan bağlılığının devam edip etmediğini denetler. Kendisine bağlı olmayan, özgür düşünerek kendi özgür düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışan ve bunu diğer bireylere de yaymaya çalışanları ise kendileri ve ona itaat eden bireyler karşısında dışlar ve onları "öteki" konumuna getirir. Ötekiliğin getirdiği baskı, bu bi-

reyleri kendisini gözetleyen büyük biradere itaati, zorla da olsa sağlamaktadır. Bu anlamda büyük birader ülkede bir yönde totalizmin benimsenmesini ve uygulanmasını istemektedir. Totalitarizm, toplumu bir bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve total kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji, siyasal parti ve liderlik olgularının bütünlüğü için kullanılır. Totalitarizm, plüralizme karşı zorunluluğun, özgürlüğe karşı otoriterizmin esas olduğu siyasal düzendir (Kamenka, 1992: 630).

Ütopya, gerçekte olmayan, tasarlanmış olan ideal bir toplum şeklini yansıtır. Ütopya teriminin kullanımı Thomas More'un 1516'da yazdığı Ütopya isimli kitabıyla yaygınlaşmıştır. Ütopyalar iki şekilde tasarlanmaktadır. Bunlardan ütopya; özendirici ve istenilen nitelikte bir toplum ve yaşam şeklidir. Karşı ütopya ise; kötümser bir bakışla hayal edilen veya tasarlanan toplum düzenlerinin veya karanlık geleceğin tablolarıdır. Günümüzde genellikle otoriter veya totaliter bir hükümet gibi sindirici, ağır bir sosyal kontrol mekanizması üzerine şekillenen karşı ütopya kurgusunun, ütopyaya göre daha gerçekçi yönleri bulunmaktadır. Karşı ütopyanın iktidarı Büyük birader, kendisinden başka hiçbir şeyin sevilmesini, kendi düşüncelerinden başka hiçbir düşünce tarzının benimsenmemesini ister. Bu durum bireylerde yeni düşüncelerin oluşmasının kısıtlanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu çalışmada Büyük Birader iktidarlarının düşünce özgürlüğünü kısıtlaması ve bu nedenle tek tipleşmeye gidilen karşı ütopya Orwell'in 1984 filmi ve çeşitli örnekler bağlamında tartışılacaktır.

## 1. İKTİDAR GÜCÜNÜN ETKİLİ BİR SEMBOLÜ: GÖZETİM

Gözetleyen büyük iktidarın gözünde “gözetim” kavramı bireylerin davranışlarını yönetmek ve kontrol edebilmek için biriktirilen bilgi birikimini ifade etmektedir. İnsanlar tarih boyunca, hem bireyler arası hem de ülkeler arası olarak birbirlerinin ne yaptıklarını kontrol etmek, yaşanan gelişmeleri takip etmek ve toplumsal birlikliği sağlama amacıyla birbirlerini gözlemlemişlerdir. 1950’lere kadar gözetim biçimi, kısıtlı faaliyetlerle sınırlı kalmıştır. Bu dönemlerde, iktidarın bireylere karşı uyguladığı denetim, sadece izleyerek gözetimden ibaret olmuştur (Giddens, 2008: 24). 1950’lerden sonra enformasyon teknolojilerinin gelişimi, gözetimi anlık izlemeler yanında kayıt altında tutma ile kontrolün artmasına yol açmıştır.

Gözetleyen iktidarlar, gücünü bireyler hakkında mümkün olduğunca ayrıntılı bilgi depolayarak ve bireylerin davranışlarını izleyerek otorite ile doğrudan uygulamaktadır. Bu doğrudan otoritenin gizli anlam şifresi “ben her yerdeyim” şeklindedir. Gözetim kavramı son dönemlerde yeni keşfedilen bir kavram değildir, tarih boyunca var olmuş ve en etkili otorite mekanizmalarından biri olarak kullanılmıştır. Gözetim kavramında yeni olan, iktidar gücünün gözetleme yolu ile bireyleri kendi halkasının ayrılmaz bir parçası olarak kolaylıkla çemberine aldığı bireylerce fark edilmeye başlanmasıdır. Bireyler özgürlüğün sonsuz evreni içerisinde yaşam bulduklarını zannederlerken aslında özgürlüklerinin büyük oranda yok edildiği içinden çıkılmaz bir çember içerisinde kalmışlardır. Bu durum fark edilebilse bile geri dönüş, bu çemberden

çıkma var olan düzeni değiştirmek kadar zordur. Öyleyse var olan düzen nedir? George Orwell’e göre, büyük biraderin liderliğinde her şeye boyun eğen köleleştirilen bir yapıdır. Günümüz gözetim ve gözetlenen ilişkisi bu kadar karamsar olmasa bile gözetimin sınır tanımazlığı bakımından gerçek buna yakındır.

Max Weber’e göre (1987: 132), gözetim emek ve sermayenin arasındaki mücadelenin bir unsurudur. Weber, gözetimin ayrıntılı bir biçimde bilgileri kayıt etme ve dosyalama işlevini sağlama amacının olduğunu belirtmektedir. Bu amaç aslında denetimin gerçekleşmesine hizmet etmektedir. İnternet yolu ile alışveriş ederken bile alışveriş sıklığından, ürün çeşitliliğine, kişisel bilgilere ve de alışveriş edilen kredi kartı ile gidilen ve bu kartın kullanıldığı her yerde gözetlenme ve bu gözetleme yolu ile bilgi toplama aslında bireylerin oldukça gözetimci bir evrende yaşamakta olduklarını göstermektedir. Toplanan bilgilerle sürekli bireylere yeni ürünler ve hizmetler kullandırılmaya çalışılması, sürekli tüm iletişim araçları ile onlara ulaşılmaya çalışılması bu basit kontrol düzeni ile büyük biraderin her an yanlarında olduğunu hissettirmektedir. Gözetlenenler ne zaman, tam olarak kim tarafından gözetlendiklerini bilmedikleri için gözetimin bağımlı birer nesnesi haline gelmektedirler. Büyük birader her zaman kendisinden altta olanları izlemektedir ve artık gizli olan her şey görünür hale gelmektedir. Fabrikalarda ya da kurumlarda kontrolü sağlamak amacıyla kurulan gözetim sistemleri bile özel yaşamın gizliliğini göz ardı etmeye başlamıştır. Gözetim artık yaşanan özel ve kamusal alanların çoğuna hâkim bir duruma gelmiştir. İçinde yaşanan gözetim toplumunda artık herkesin özel yaşamlarının

gizliliği tehdit altındadır (Habermas, 1993: 174-176).

Gözetim, modernitenin temel yansımalarından biri olarak sayılmaktadır. Geleneksel ve feodal toplumların olgunlaşmamış uygulamaları, modern çağda büyük ölçüde yoğunlaştırılmış ve sistematikleştirilmiştir. Gelişen enformasyon teknolojilerinin istenilen bilgilere hızlı ve basit olarak ulaşmayı sağlaması bireylerin kendilerinin gözetlenmesini de arttırmaktadır. Günümüzde bunun en basit örneklerinden biri internette yaşanmaktadır. İnternette gezinilen her site aslında bir gözetim ağıdır. İnternet sitelerinde hangi sitelerin en çok ziyaret edildiği, her sayfada tıklanma oranı, sayfa çevrilmesinin oranı gibi bilgiler tespit edilmektedir ([www.guvenliweb.org.tr](http://www.guvenliweb.org.tr)). Özellikle girilen sitelerde e-posta adresinin ya da kişisel bilgilerin istenmesinin başlıca sebepleri; bireyleri daha fazla gözlem altına alarak onları daha fazla takip edebilme, kontrol altında tutarak istenilen her an onlara ulaşabilme isteğidir. Bu şekilde depolanan bilgiler her an, her yerde bireylerin karşısına çıkabilmektedir ([www.bilgicagi.com](http://www.bilgicagi.com)).

Örneğin yurt dışına çıkmak isteyen birinin depolanan bilgilerine bakılarak herhangi bir yere borcu olup olmadığı, kullandığı akbilden nerelere ne sıklıkla gittiği, akbil aracılığıyla işine gidiyorsa gerçekten işine gidip gitmediği ya da arabası ile uğradığı benzin istasyonları gibi bilgiler kolaylıkla depolanabilmekte ve bu bilgiler istenildiği zaman bireylerin aleyhine de kullanılabilir. Bu duruma bankalardan da örnek verilirse son dönemlerde bankalar, daha önce yurtdışında uygulanan ve parmak iziyle çalışan ATM hizmetini Türkiye'ye getirmiştir. Parmak izi teknolojisi ile bankacılık işlemlerinin çok daha kolay ve hızlı yapı-

larak müşterilere büyük avantaj sağladığı tüm medya kanalları kullanılarak tüm müşterilere yayılmıştır. Ancak burada gözetimin tüm teknolojileri kullanılarak us-taca yapıldığı gözetilenlerce fark edilememektedir. Müşteriler sadece kendilerine sağlanan kolaylığı düşünerek kimliğin en önemli detaylarından biri olan parmak izini hiç tanımadıkları kişilere rahatlıkla verebilmektedirler. Gözetimin iktidarlarından biri olan bankalar, iyi olan özellikleri göz önüne getirerek, onları süsleyerek bireylerin bir karar alırken derinlemesine düşünebilme ve analiz etme mekanizmalarını adeta durağan tek yönlü işleyen bir sisteme çevirmektedirler. Bu yönde müşteriler artık kontrol edilme yetkilerini bankaya vermektedirler. Bu durumu örneklendirmek gerekirse parmak izi teknolojisine sahip bankalardan alınan kredi kartları bir süre sonra kullanılmak istenmediğinde bile parmak izi artık o bankanın veri tabanında kayıtlı kalmaya devam etmektedir. Böylece parmak izine bağlı müşteriyle ilgili tüm bilgiler bankanın kontrolü altına girmekte ve böylece istenirse bile bankayla tüm bağlantılar kesilememektedir. Bankalardan gözetlemeye diğer bir örnek, müşteri hizmetleriyle yapılan her görüşmenin kayda alınması uygulamasıdır. Bu uygulama genellikle müşteri memnuniyeti adı altında genellikle müşterinin onayı alınmadan yapılmaktadır. Bu uygulamanın asıl amacı müşterilerin davranışlarını daha baştan kontrol altına almaktır.

Bireylerin modern yaşamda kendi bireysel var oluşlarını ve özgürlüklerini koruma isteği doğal bir çabadır. Ancak bireyi denetleyen, gözetleyen, yönlendiren büyük iktidarlar yaşam boyunca hep var olacaktır.

## 2. GÖZETİM KAVRAMININ BİR GÖSTERGESİ: PANOPTİKON

Modernizmin ortaya çıkmaya başladığı 16. yüzyılda, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal düşünce ve yaşam tarzlarında reformlar yaşanmaya başlamıştır. Nüfus giderek artmaya başlamış, bu sebeple de herkesin birbirini tanıdığı küçük yerleşim yerleri giderek azalmaya başlamıştır. Artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilecek olan ancak oluşan kalabalık nüfus sebebiyle insanların birbirini daha az tanıdıkları büyük şehirlerde yaşam olmaya başlamıştır. Nüfusun artmaya başlamasıyla birlikte şehirlerde güvenlik azalmaya başlamış ve suç işleme sayısı hızla artmaya başlamıştır. Suç işleyen insanlar şehirlerde tehlike ve korku anlamına gelmeye başlamıştır (Bauman, 2003: 58). Bu nedenle Foucault'un "büyük kapatılma" olarak nitelendirdiği biçimde suç işleyenleri zoraki olarak kapatma sistemi doğmuştur. Büyük kapatılma olayları esasında devletin sarsılmış olan denetim düzenini yeniden kurarak, hatta daha güçlü hale getirerek bireyler üzerinde gözetim yoluyla baskı ve korkutma egemenliği kurabilmesinin bir aracı olmuştur. Büyük kapatılmanın oluşmasında veba salgının çıkması ve bu salgının önlenmesi için uygulanan katı kurallar etkili olmuştur. Veba salgının ilerlememesi için halkın evlere kapatılması, evden çıkmanın yasak olması ve bu yasağa uymayan insanların ağır cezalar ile cezalandırılması, yiyecek ve içeceklerin dışardan evlerin içine doğru boru şeklinde inen bir düzenekle verilmesi gibi uygulamalar yapılmıştır. Vebalılar burada "öteki" sınıfına sokulmuştur. Onlar toplumdan dışlanmış ve onlar herkesten farklı muamelelere tabi tutulmuştur. Bu

uygulanan kurallar hapishanelerde de kullanılmaya başlanmıştır. Kurallara uyulması iktidarın gücünün en önemli göstergelerinden biri olmuştur. Bu kurallara uyulup uyulmadığının anlaşılabilmesi için denetim gerekli olmuştur. Denetim bir kontrol sistemi vazifesini üstlenmiştir. Bu kontrol sisteminin en etkili aracı gözetim olmuştur. Hapishanelerde gözetleyenin görünmez bir şekilde kuleden mahkûmları gözetlemesi bir Panoptikon mimarisi sonucunda oluşmuştur. Panoptikon halka şeklinde bir hapishanedir.

Panoptikon'u, İngiliz Mimar Jeremy Bentham 1785 yılında tasarlamıştır. Pan: bütün, opticon: gözlemlemek olarak birleştirilmiş, yani bütünü gözlemlemek anlamında kullanılmıştır (Savaş). Hapishanenin iç kısmında ve ortada tüm mahkûmların görülebileceği yüksek bir gözetleme kulesi bulunmaktadır. Kulenin çevresinde çok sayıda hücre bulunmaktadır ve kulenin yüksek olması sebebiyle de tüm hücrelerden gözetleme kulesi rahatlıkla görülebilmektedir. Hem gözetleyen hem gözetlenen birbirini bu sistemde görebilmektedir. Ancak Foucault'a göre görünürlük bir tuzaktır. Görünürlük sadece sembolik bir durumda olduğu için, görünürlük aldatmacasına düşenler aslında kendi gözetlenmelerini gözetleyenlerin emrine vermiş durumdadırlar (Lyon, 1994: 44). Panoptikonda da gözetlenen, gözleyen olarak sadece kuleyi görebilmektedir yani kulenin içindekini görememektedir. "Ben seni gözetliyorum, sen beni gözetliyorsun" sistemi bu zamanlar devletin sıkça uyguladığı bir sistem olmuştur. (Foucault, 2000: 292-298). Panoptikon hapishanesinde gözetleme kulesi ile mahkûmlar kontrol altında tutularak onların ne yaptıkları hakkında bilgiler toplanmıştır. Gözetleme kulesi

mahkûmlar için bir iktidar göstergesi olmuştur. Mahkûmlar sürekli gözetlendiklerini her an hissettikleri için hareketlerinde temkinli olmuşlar ve kendilerine söylenen her şeyi yerine getirmeyi tereddütsüz kabul etmeye zorlanmışlardır. Aslında bu gözetleme kulesi hapisanede bir iktidardır. Gözetleme kulesi Panoptikonda bu sebeple bir simgedir. Bu kulede gözetleyen görünmediği için aslında kulede gözetleyen biri olmasa bile gözetlenenler üzerinde gözetlendiklerinin bilinçaltında yer etmesi sağlanmıştır. (Foucault, 2003: 86). Mahkûmlar verilen her hangi bir kurala uymadığında bilmektedirler ki kule onu gözetliyor ve ona ceza verecektir. Panoptikonda bu şekil bir sistemin kurulmasının sebeplerinden bir tanesi de maliyetlerin azaltılmak istenmesidir (Foucault, 2000: 295). Gözetlemenin görünür olduğunda etkin olabilmesi için çok sayıda gözetleyene ihtiyaç olacaktır. Ayrıca gözetleyenlerin görünür olması onların gözetledikleri mahkûmların dikkat hedefi olmadıkları bir anda kuralları çiğnemelerine de sebep olma olasılığı bulunmaktadır. Bu şekilde düşünüldüğünde, Panoptikon basit bir sisteme dayalı ancak oldukça zekice düşünülmüş bir tasarımdır.

Bentham (1995: 29), Panoptikon’u üst düzeyde bir liderin, üstünlüğünü sağlayacak gücünü elde etmesini sağlayan bir model olarak tanımlamıştır. Bauman’ın da belirttiği gibi (2003: 62), “bilgi güçtür”. Bilgiye sahip olan iktidar, gücü elinde tutar ve altındakileri elinde bulanan bilgilere göre yönetir. Bilgiye sahip olabilmek gözetimin getirdiği bir durumdur. Panoptikon bu açıdan önem taşımaktadır. Panoptikon’un gözetleme sistemi sadece hapisanelerde uygulanan bir uygulama olmayıp, günümüzde “gözetim

toplumu”, “denetim toplumu” gibi kavramların yaşamın her alanına egemen olması bakımından önemlidir. Küresel kapitalizm yeni teknolojileri, özellikle de iletişim teknolojilerini kullanarak toplumsal denetimi kullanarak, bu denetimi tüm güçlerin önünde daha baskın bir hale getirmektedir. “İktidarın gözü” küreselleşmekte ve toplumsal özgürlükleri yok ederek, baskıcı gözetim toplumunu yerel iktidarların yardımıyla yeniden biçimlendirmektedir. Küresel panoptikon, yeni emperyal iktidarın “yeni dünya düzeni”dir. Toplumlar, küreselleşme süreci ile birlikte, gözetleyen büyük güç, Büyük Birader tarafından teslim alınmıştır, başka bir deyişle herkes “gözaltına” alınmıştır. Küresel iktidarın teknolojik gözü toplumları tehdit olarak tanımlamakta ve tüm dünya yeni iletişim ve savaş teknolojilerinin kullanımıyla yüksek güvenli bir hapisaneye dönüştürülmektedir. Küresel panoptikon, iktidarın toplumları mahkûm ettiği karşı ütopyadır. Toplumsal özgürlük ise halen bir ütopyadır, gözetleme iktidarından arınıp özgürlük ve eşitlikçi bir toplumun düşünülmediği, iktidarın organı olarak özgürlüğü tehdit etmeye devam edecektir (Foucault, 2003 : 80-95).

Günümüzde gelişen modern gözetim ve kontrol sistemlerine örnek olarak “Mobil Elektronik Sistem Entegrasyon Sistemi” (MOBESE) kameraları verilebilir. MOBESE kameraları, son yıllarda sıkça uygulanan bir uygulamadır. Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de bu kameralar aracılığıyla 24 saat gözetlenmektedir. MOBESE kameraları oldukça gelişmiştir ve tüm fiziksel davranışları tüm detaylarına kadar takip edebilmektedir. Ayrıca görüntüler uzun süreli kayıtlarla gerektiğinde kullanılmak üzere arşivlenmektedir. Bu sistem ilk olarak Londra’da ve ardından

New York'ta kullanılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda artan suç oranları sebebiyle Londra'da kullanılmaya başlanan sistemi faydalı bulan İngilizler kente yaklaşık 500 bin kamera yerleştirmiştir. New York'ta bu sisteme geçilmesiyle birlikte kamera sayısı kısa sürede 28 bine ulaşmıştır (www.haberpan.com, 2010). Aslına bakıldığında suç oranını azaltmak için kurulan bu sistemin, suçluların yakalanmasını kolaylaştırmasına, suç oranlarının azaltmasını sağlamasına rağmen aslında bir yandan da gözlem altında tuttuğu bireylerin özgürlük alanını daraltan bir işlevi olduğu söylenebilir. MOBESE kameraları, günümüzün modern Panoptikon'udur. Panoptikon'un günümüz modern gözetleyen kulesi yani MOBESE, bir Büyük Biraderdir. Gözetlenen konumunda olan da toplumdur.

### 3. GÜCÜN SİMGESİ: İKTİDAR, DIŞLANANLARIN SİMGESİ: ÖTEKİLER

Eşitsizlik, kapitalist toplumların ortak özelliklerinden biri durumundadır. İnsanlık tarihinde her zaman üst güce sahip olanlar, mutlak bir güce sahip olmayan (halk) üzerinde iktidar kurmuşlardır. Eşitsizliğin tarihi bu bakımdan çok eskilere dayanmaktadır. Hemen her toplumda eşitsizliğin süre giden bir olgu olduğu gözlemlenmektedir. Lider durumundaki üst iktidarın, toplumdaki karar verme mekanizması ve karar alma süreci üzerinde etkin ve yetkin olduğu bir gerçektir. Birbiriyle bütünleşme ve diğerlerinden farklı olma, var oluşsal bir eğilimdir. Bir gruba ait olma duygusu; benzer düşünceleri, fikirleri olan kişilerin birleşmesini tanımlar. Grubun dışında olan, ortak bir grup ile benzer düşünce ve fikirleri taşımayanlar

yani ortak gruba ait olmayanlar “ötekiler” olarak nitelendirilmektedir. Gözetim toplumunda güçlü olan ve kendini kabul ettirmeye çalışan iktidar ile aynı görüşte olanlar büyük gruptur. Bu grubun içindekiler birbirlerine olumlu olarak bakarlar ve kendilerini ve kendinden olanları iyi özelliklere sahip olanlar olarak tanımlarlar. Kendilerinden olmayanları yani “ötekiler”i ise olumsuzluklar yüklerler ve kötü özelliklere sahip olanlar olarak tanımlarlar (Hall, 1998: 41). Orwell'in 1984 filminde de kendilerini gözetleyen Büyük Birader'e itaat edenler kendileri içerisinde bir grup oluşturmuşlardır. Bu gruptakiler Büyük Birader'e itaat etmeyenleri ötekiler olarak dışlamaktadır. Büyük Birader yani gözetim iktidar kendine bağlı bir toplum oluşturma amacıyla, toplumsal yaşamın birçok alanına el atmış durumdadır. Büyük gözetleyen iktidar toplumu istediği şekilde yönlendirmek için kurallar koyarken, bir taraftan da bunlara uyulup uyulmadığını denetlemek ve kendi öngördüğü toplum düzenine karşı gizli bir takım faaliyetler yürütülüp yürütülmediğinin bilgisine sahip olmak istemektedir (Hunt ve Wickham, 1994:12).

1984 romanında, Orwell düşünceleri bakımından “öteki” sınıfına mensuptur. Onun gibi azınlıkta olan bir grup daha bulunmaktadır. Orwell'in Büyük Birader'e sevgi göstermemesi, ona karşı durduğunun bir göstergesi olmuştur. Orwell her şeye rağmen düşüncelerinde özgürlüğü seçmiştir. Orwell'de olduğu gibi bağımlılığa karşı özgür düşüncede amaç, var olan düzende de yanlışlıkların olabileceğinin ve bu yanlışlıkların herkesçe fark edilebilmesinin sağlanabilmesidir. Özgür düşüncede özgürlüğün bireyce benimsenmesi ve etki altında kalınmaması gerekli

bir koşuldur (Humboldt, 2000: 736). Hayek'e göre de (1995: 11,12), özgürlük başkalarının baskısı altında kalmadan karar alabilme, davranabilme ve hareket edebilmedir, başkalarının arzusuna göre karar vermemek, kendi doğrularını da tartmaktır. Bunun için var olan doğrular ve bireyin kendi doğruları arasında özgürce bir öz eleştiri yapabilmesi kişinin doğal bir "düşünce özgürlüğü"dür. Orwell'in karşı ütopyasında bireyler düşünce özgürlüğü hakkına sahip olmamışlardır. Kendilerine dayatılan her şeyi doğru olarak kabul etmek zorunda bırakılmışlardır. Büyük Birader kendi talimatlarının ne derece uygulandığını sürekli gözetlemektedir. Bu sebeple de bireyler yoğun bir baskı altında kalmışlardır. Hayek'e göre baskı ve zorlama, bireylerin kötü davranışlarının engellenebilmesi için gözetleyen güçlü bir iktidar tarafından, gücü kullanan iktidarın amaçlarına yönelik faaliyetlerin, bireylerin zorlanarak yaptırılması ve bu amaca yönelik bireylerin kontrol edilmesidir (Yayla, 2000: 30). Orwell gibi düzene karşı duran ötekiler "düşünce suçlusu" olarak nitelendirilmiştir. Bu bireyler beyinlerinin, düşüncelerinin hastalıklı olduğuna inandırılmaya çalışılmıştır. Düşünce özgürlüğünün bireylerin elinden alınması, zorlamaya tabi tutulmaları toplumsal düzeni sağlamak yerine çatışmalara neden olmaktadır. Hayek ve Weber de bireyin düşünce özgürlüğünü desteklemekte ve toplumsal düzen için bu özgürlüğün gerekli olduğunu düşünmektedirler.

Bireysel düşüncelerin korunması gereği günümüzde daha fazla önem kazanmaktadır. Bireylerin özgürlük istekleri ve buna bağlı olarak özel alanlarında "mahremiyet hakkı" temel bir bağlama noktası olarak ön plana çıkmaktadır. Mahremiyet

hakkının uluslararası hukuktaki açılımı olan "bireyin yalnız bırakılma hakkı", hak teorisi içerisinde karşılığını kişilik hakkı, özel hayata saygı, kişisel iletişim ve haberleşmenin dokunulmazlığı kesişiminde bulmaktadır. Özel hayat, bireylerin tüm dış etkilere ve baskılardan uzak olarak, kendi başına özgürce bir takım faaliyetlerini sürdürdüğü ve dokunulmazlığı bulunan yaşamsal alandır. Mahremiyet kavramı, birçok olayda gündeme gelmiş ancak sınırları net bir şekilde çizilememiştir. Bunun temelinde bireysel özgürlüklerin yıllar geçtikçe artma eğilimine rağmen, devletlerin, bireylerin ve kurumların teknolojik ve sosyolojik gelişmelerle birlikte artan oranda özel hayata müdahale etme arzularının çatışması yatmaktadır. Bu durumun etkilerinin hızla artması içinde bulunulan dönemi "gözetim toplumu" olarak tanımlamaktadır (Yüksel, 182-189). Bu durum da Orwell'in 1984 karşı ütopyasındaki gözetim etkisinin hızla artarak toplumu sardığı görülmektedir. Gözetimle sarmalanan bireyler düşünce özgürlüklerini ifade imkânlarının teknoloji ile artmasına rağmen, aynı teknolojiye gözetim, bireylerin düşüncelerini saklamasına neden olmaktadır. Düşünce özgürlüğü toplumsal düzeni bozmak yerine, yeniliğin ve gelişmenin önünü açacak altın bir kapı olacaktır. Bu altın kapıyı açacak olan özgürlük anahtarıdır. Bu altın kapıya karşıdan bakacak olanlar olduğu yerde kalan ve gelişemeyecek olan toplumlar olarak kalacaklardır.

Orwell'in 1984 filminde baskıcı, diktatör bir iktidar vardır ve bu iktidarın gözü sürekli toplumdadır. İktidar baskı ve gözetimle diktatörlüğü elinde tutmaktadır. İktidar, kendi diktatörlüğüne boyun eğmeyenleri çeşitli işkenceler ile kendi re-

jimine boyun eğdirmeye çalışmaktadır. Bu durum da, totaliter bir toplumun oluşmasına sebep olmuştur. Totaliter toplumun özgürlüğü büyük ölçüde elinden alınmıştır. Bu önemli bir sorundur: bir ülkenin belirli büyük güçlerin etrafında toplanarak, bireylerin kendilerine özgü hiçbir karar alma imkânlarının bulunmaması gerçek bir karanlıktır. Bu karşı ütopyanın gerçek olması gelecekte küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyanın tek bir gücün iktidarına ve düşünce sistemine itaati zorunlu kılacaktır. Bu bağlamda ülkelerin tek güç olarak gördüğü küreselleşmenin lideri Amerika'dır. Amerika, kendi ürettiği her türlü ürün ve hizmeti bir dünya markası haline getirmektedir. Amerikan ürün ve hizmetlerinin dünyanın her yerinde yaygınlaşması, bunları dünyanın her yanında yaşamın en doğal parçası haline getirmiştir. ATM, basketbol, hamburger, cep telefonu, bilgisayar, kamera, blucin, kredi kartı gibi nesneler hemen hemen her yere yayılmıştır. Küreselleşme adı altında toplananların çok büyük bölümü, Amerikan kökenli ve özelliklidir. Amerika, çoğu ölçüde göre (toplam gelir, yurtdışı varlıklar, yurtdışındaki bağlı şirketler, yabancı çalışan sayısı v.b.) küresel ekonominin tartışmasız lideridir. Amerikan gücünün tüm ekonomik, siyasal ve kültürel değerlerde kendi lehine oluşan ve kendi düzenine benzeyen bir değer yaratması, özellikle ulus devletleri zayıflatmış, hatta giderek yok etmiştir (Berger ve Huntington, 2003: 328-365). Amerika kendi kültürünü ve kültürel simgelerini küresel bir konuma getirmektedir. Amerika en iyi yanlarını da, en kötü yanlarını da küreselleştirmektedir. Bu durum Amerikan Devrimi'ni küreselleştirmektedir. Bugün Amerika'yla ilgili olarak birçok insanı rahatsız eden şey, dünyanın her ya-

nına ülkelerin askerlerini göndermeleri değil, isteseler de istemeseler de dünyanın her yanına ülkelerin kendi kültürlerini, değerlerini, iktisadi politikalarını, teknolojilerini ve yaşam biçimlerini göndermeleridir. Bu durum, bilgi ve sermaye akışında ülke sınırları gittikçe daha saydam ve geçirgen olmaya başlamıştır (Friedman, 2003: 381-409). Bu sağlanan saydamlık ve geçirgenlik gözetimin bir sonucudur. Amerika'nın dünyayı küçülterek, iç içe bağlantıları hızlandırması MC Luhan'ın deyişiyle "küresel bir köy"e dönüştürmesi, yakın bir gelecekte Amerika'nın Büyük Birader olarak tüm dünyayı gözetleyerek isteklerini yerine getiren bir iktidar olacağı şuan ki küresel düzenden çıkarılabilmektedir. Orwell'in kendi ülkesindeki Büyük Birader'i günümüzde Amerika'dır. Amerika, burada disipline ve kontrol edici bir rolü üstlenmektedir.

#### 4. İKTİDARIN ÖTEKİLERİ KONTROL ETME ANLAYIŞI VE GİZLİ TOTALİTER TOPLUM

Orwell'in Büyük Birader olarak isimlendirdiği bürokratik organizasyonun bireyleri 24 saat gözetlemesine dayalı karanlık senaryo, bireylerin düşüncelerinin, davranışlarının kısacası her şeylerinin denetlendiği, "totaliter" bir topluma doğru gidildiğini göstermektedir. Foucault'a göre modern toplum aslında disipliner bir toplum düzeni içerisindedir. Modern toplumda bir iktidar gücü ve bu gücün disipline etme anlayışının var olduğu görülmektedir. Disipliner anlayış totaliter toplumun getirdiği bir anlayıştır. Totalitarizm, iktidarın doğru kabul ettiği düşüncelerin herkesçe benimsenmesine dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle ikinci dünya savaşı ve sonraki dönemlerde

yoğun olarak uygulanmıştır. Totaliter toplumda en önemli özellik tüm bireyler üzerinde ortak kontrolün sağlanmasıdır. Totaliter sistemde iktidarın karar aldığı tüm faaliyet ve kurallara tabi kalınarak itaat edilmektedir (Kamenka, 1992: 629,630).

*“Totalitarizm; tek bir düşünsel yapı içinde toplumu kurmak, tek bir amaca tek bir otorite altında ulaşmak için organize olmuş siyasal düzendir”* (Walker, 1972: 5). Orwell’in karşı ütopyasında totaliter toplumun etkileri yoğun bir biçimde hissedilmektedir. Günümüzdeki totaliter sistem Orwell’in karşı ütopyasındaki kadar yoğun olmasa da, günümüzde totaliter anlayışa modernizmin getirdiği bir sistem olarak bakılmaktadır. Bu sisteme uygulamada totalitarizm yerine “yöntem” denilmektedir (Lyon, 1994: 25).

*“Totaliter yönetim için, çocuğun zihnini bir kahraman aracılığıyla ele geçirmek ya da rehin almak son derece önemlidir. Çocuk, belirli bir değerler sistemini ve ideolojiyi, kahramanlar aracılığıyla sorgusuz sualsiz kabullenir, kendine mal eder”* (Vassaf, 2008: 73-87).

Totaliter toplumda bireylerin bağımsız hareket etme yeteneği çocuk yaştan itibaren yok edilmeye başlanan bir sistem bulunmaktadır (Popper, 1967: 111). Modern sistemin yöntemi, aslında totalitarizmi; büyük iktidarların yani gözetleyenlerin kendi egemenliklerini tüm gözetlenenler üzerinde kurmak ve yönetmektir. Yani bir başka deyişle “iktidarın her dediği, her yaptığı doğrudur, bu sebeple de bireyleri gözetlemek en doğal haklarıdır” düşüncesini iktidar bireylere doğal bir anlayış olarak kavratmıştır. İktidar bu durum mevcut düzenin gereğidir ve buna uymayan “ötekiler” düzeni bozanlardır olarak benimsenmiştir (Vassaf, 2008: 73-87). Kendi

dışındakilerin red edildiği ötekiler, Büyük Birader’lere yönelik eleştirileri toplumsal olarak yapmaktadırlar. Orwell’in karşı ütopyasında iktidar, Büyük Birader ile bireyleri gözetlerken kendini sevmeyen ve itaat etmeyenleri (ötekileri) kendine itaat etmeleri için onları yakalar ve kendine itaat edene kadar işkence çektirir. İşkencenin sistematik olarak uygulanan bir iktidar pratiği olması, iktidarın gücünü yadsınamaz bir hale getirmektedir. Orwell’in 1984 filminde de, Orwell, tüm işkencelere rağmen direnmeye çalışmış ancak sonunda Büyük Birader iktidarına boyun eğmek zorunda kalmıştır. Orwell gibi düzene karşı farklı düşünenlerin ne-reye giderlerse gitsinler kaçamamışlardır. Kaçamamalarının da sebebi gözetimin özel hayatlarında dahi olmasıdır. Bu durum da gözetimin ne derece yoğun ve baskıcı göstermektedir. Şiddet, kötü muamele ve işkencenin insanların zihninde nasıl bir etki bıraktığı düşünülmeli gereken bir sorundur. Orwell’in karşı ütopyasında iktidar, gerçeklerin görülmemesi ve yanlış olsa bile onların kabul ettiklerinin doğru olduğuna inandırmak istemektedir. Bunun örneği filmde “iki kere iki dört eder” gerçeğinin “iki kere iki beş eder” gerçeğine çevrilmek istenmesidir. Burada iktidar kendi gerçeğinin kabul ettirmenin yolu olarak işkence ile disipline etme anlayışını gütmektedir. Totaliter bir toplum düzeni sağlama gereği olarak da disiplin ile herkesi kendi doğrularından arındırılmaya çalışılmaktadır.

Orwell’in karşı ütopyası bu yönden olması gerekenden daha fazla karanlıktır. Günümüzde iktidar sahiplerinin kendi gerçeğini topluma atfettirmesi işkence yolu ile değil, aslında topluma yeniliklerin, düşüncelerin, uygulamaların avantajları gösterilerek dezavantajları ise daha

çok gizlenerek benimsetme yolu ile olmaktadır. “Gözleyen gözlerin altında güvendesiniz” gibi sloganlarla gözetimin bir güven oluşturmamasının toplum için bir avantaj olmasının yanında, özel hayatın gizliliği adına da bir şeyin kalmadığı ve her şeyin kontrol altında olduğu fark ettirilmemeye çalışılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, günümüzde gizli totaliter iktidarın Disiplin Toplumu’ndan Kontrol Toplumu’na geçişi görülmektedir. Disiplin toplumun bunalıma girmesi 20 yy. sonlarına denk gelir ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönüşüm hız kazanmıştır. Kontrol toplumunu düzenleyici kurumlar insanların kendisine dönüşmeye başlamıştır. İnsan herhangi bir zorlayıcı dışsal otoriteye gerek kalmadan kendiliğinden bir tür Panotikon’un içine düşmüştür. Eylemlerini kendiliğinden bir öz denetimle kontrol altına almaktadır. Bu durumda da gizli totaliter iktidarın egemen olduğu görülebilir. İktidarın, kendi isteklerine uyulmasını kontrol etmesi ve bireyleri kontrol altına alabilmesi, bu kontrolün de doğal olarak karşılanabilir hale gelmesi, gizli totalitarizmin kabullenildiği anlamına gelmektedir. Gizli totaliter güç, iktidarını artık kontrol ile sağlamaktadır.

İktidar durumundakilerin, farklı düşünenleri yani ötekileri dinlememeleri ve dışlamaları düşünme ve karar alma özgürlüğüne ters düşmektedir. Günümüzde kurum çalışanlarının karar almada fikirlerinin alınmaması, farklı fikirler sunanların dinlenmemesi bu duruma örnektir. Ponaptikon’un kontrol etme anlayışının günümüzdeki yansımada kurum çalışanları (gözetlenenler) ve patronları (gözetleyen iktidarlar) örnek verilebilir. Modernite de teknik gözetime ilk olarak kapitalist sistem içindeki fabrika ve atölyelerde çalışanların sermaye adına disip-

line edilmeleri yoluyla rastlanmaktadır. Fabrika sahiplerinin tüm sermaye birikimlerinin yönetilmesini ve idaresini çalışanlarına bıraktığı için patronlar çalışanlarını gözetleme ihtiyacı duymuşlardır. Kölelik sisteminin hâkim olduğu zamanlardaki kölelerinin çalışmalarının kontrol edilmesi gibi, günümüzde de çalışanların çalışıp çalışmadığı, performans derecelerinin nasıl olduğu gizli kameralarla takip edilerek, gözlenmektedir. Kalem ve anahtarlık şeklinde olabilen gizli kameralarla, patronlar hangi çalışanın ne kadar çalıştığını ve özel hayatına dair her şeyi de izleyebilmektedir. Ayrıca çağrı merkezlerinde müşteri memnuniyeti için kaydedilen konuşmalar, aslına bakıldığında çalışanların da müşteriler ile iletişim düzeylerinin gözetlenebilmesi amacıyla kaydedilmektedir (Dolgun, 2008: 77-79).

## 5. GÜNDEM OLUŞTURMANIN KONTROL ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gündem oluşturma kavramı, medyanın öncelik vermek istediği konuları göz önüne getirmesi ve bu konuları bireylerin zihninde öncelikleri haline getirilmesidir. Öncelikli sorunların ve konuların belirlenmesinde medya önemli bir görev üstlenmektedir.

“Bireyler bu öncelik sıralamalarını kendileri oluştururken, toplumun sorunlarının hangilerinin öncelikli olduğuna ilişkin sıralamayı yapmada medyanın payına neyin düştüğünün açıklanması “gündem belirleme” yaklaşımının en temel araştırma sorusunu oluşturur. bir süreç olarak gündem belirleme yaklaşımı, medyada öne çıkan konuların kamunun zihninde de önemli olarak algılandığını ve dolayısıyla medyada ve kamuoyunda önemli görülen

konulara karşı siyasilerin de duyarsız kalamayacağını açıklamaya çalışır” (Yüksel, 2001: 27-30 ; Yüksel, 2007: 578).

Medya, sık sık gündem konusu olabilecek konuları gözler önüne sererek bireylerin, bu konular üzerine yönelmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bunu gazetelerin, internet sayfalarının manşetlerinde ya da televizyonda ana haber bültenlerinde ilk haber sıralarında vererek yapmaktadır. Öte yandan, gündemi belirlerken gerçekten önemli olabilecek konuların mı gündeme yerleştirildiği tartışmalıdır. Bazen çok daha önemli olabilecek konular arka sıralarda yer alarak önemsizmiş gibi gösterilebilmektedir. Özellikle büyük şirketlerin olumsuz haberleri küçük bir başlık altında arka sıralara itilebilmektedir. Burada amaç halkın, kamuoyu oluşturmaması yönünde de olabilmektedir. Bu tarz olayların araştırılması ya da üzerinde farklı yorumlar üretilerek bir baş kaldırışa engel olunmak istenebilmektedir. Bu durum, bir yönde gündem oluşturma da bir kontrol aracı haline geldiğini göstermektedir.

Orwell 1984 filminde, Orwell’in enforsasyon kısıtlılığının olacağını savunduğunun tam aksine günümüzde medyayı idare edenler bireylerin enforsasyon elde etme olanağını kısıtlamamakta hatta genişletmektedir. Ancak Orwell, herkesin bir şekilde kontrol altında tutulduğunu düşünmekte haklı çıkmıştır. Günümüzde de kontrolün her türlü yapıldığı bir gerçektir. Çoğu zaman bireyler, kendilerine sunulan gündem konularının gerçekliği üzerine düşünmemekte, oluşturulan gündeme seyirci kalmaktadırlar. Oysa gündem konusu doğru olsa bile haberin verilmişinde çarpıtmalar olabilmektedir. Bu durum özellikle yeni medyada görü-

lebilmektedir. Yeni medyanın dezavantajlarından biri olan internetten haber toplama, var olan gündemin farklı boyutlara taşınmasına yol açabilmektedir. Çünkü internetten toplanan bilgilerin doğruluk derecesi her zaman sınınamamaktadır. Gündem belirleyen iktidarlar, gündemi belirleyebildikleri gibi aynı zamanda gündemin istedikleri gibi kalıp kalmadığını da kontrol etmektedirler. Bu kontrol yine bireyleri çeşitli yollardan gözetleme ile olmaktadır; sosyal paylaşım siteleri, mitingler, eleştirel yazılar gibi...(Paul, Elder, 6-11). Bu şekilde gündem konularının belirlenmesi ve gözetlenmesi, bireylerin gündem olmayan ancak gündem konularından daha önemli olabilecek konulara yönelmesini ve bu konularda farklı düşünceler üretmesini azaltmaktadır. Bu durum da “öteki” haberlerin ve “öteki” düşüncelerin oluşmasını büyük ölçüde engellemektedir. Bu yönüyle, medya, Büyük Birader’lerden biridir. Orwell’in filmindeki tele ekran, günümüzde medyadır. Nasıl ki bireysel irade “Büyük Birader’e hükmedemiyorsa, bireysel düşüncenin medyada aksettirilmesi de pek mümkün olamamaktadır. Buradan çıkarılabilir ki, medya güçlü, karar veren ve gözetleyen bir iktidardır ve kontrol yolu ile bireyleri yönlendirmektedir. Aslında medyanın görevi tele ekran oluşundan bu yana hep aynıdır; kurulu düzeni sürekli ayakta tutabilmektir. Temelde güdülen kurulu düzenin devam ettirilme çabaları, hatta egemen kültürün vazgeçilemezliği. Gereğinden fazla enforsasyon ile beslenen toplum bilinç dışı bir şekilde egemen toplumun iletileri ile yaşamakta, bunun dışında gelen iletileri sosyolojik yapısı içinde çözmemektedir.

## SONUÇ

Orwell'in 1984 filminde olduğu gibi günümüzde de "Büyük Biraderler" her yerdedir, ekrandan hem konuşmakta, hem görünmekte, hem de görmektedir. Bu sebeple de kontrol altına aldığı bireyler tarafından mutlak olarak sayılması ve sevilmesi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kurallara uymayanlar, başkaldıranlar yani ötekiler yenilmeye mahkum olmaktadır. Günümüzde karşı ütopyaların gerçek olduğu yönler hızla gözle görülür bir şekilde artmaktadır. Dünyanın her köşesine Büyük Birader gözleri yerleştirilmiştir ve yerleştirilmeye de devam etmektedir. Kurgulanan dünyada bireylerin bütün özgürlükleri kısıtlanmakta hatta özgürlük kavramı, özel hayata saygı ortadan kalkmıştır çünkü her yerde bireyleri gözetleyen ve kontrol eden iktidarlar bulunmaktadır. Orwell, bu düşüncelerinde ya-nılmamıştır. Günümüzde de bireyleri her yerde gözetleyen sistemler, kameralar bulunmaktadır. Orwell'in dünyasındaki gözetleyen televizyon bugün sistematik olarak yaşamımızda yer almaktadır. İnternette, MOBESE kameralardan, güvenlik kameralarından, telefon sinyallerinden, kredi kartlarından, akbillerden, televizyon izlerken uydu ve kumanda sinyallerinden takip edilme... gösteriyor ki Büyük Birader her yerdedir. Orwell'in karşı ütopyasında bireylerin bilgilenmesi yasaktır çünkü halk bilgilenirse düşünmeye başlar ve iktidara başkaldırır. Orwell bilginin gizli tutulacağını, bilgiye ulaşımın sağlanamayacağını düşünmüştür. Bilgiye ulaşamama konusunda Orwell yanılmıştır. Çünkü enformasyon bilgi teknolojileri sayesinde bireyler, çok kolay bir şekilde istedikleri bilgiye ulaşma imkanına sahip- tirlir (Er-

doğan, 2005: 164-177). Bu nedenle günümüzde bilginin gizliliği söz konusu değildir. Orwell'in bilginin gizliliği ve her yerde gözetlenme düşüncelerine bakıldığında, bilginin gizliliğinin günümüzde olmadığı ancak özel yaşamın da gizliliğinin olmadığı görülmektedir. Her yerde gözetlenme bireylerin özgürlüğünü kısımtadır.

Orwell'in uyarısı, dıştan dayatılan bir baskının bize boyun eğdireceği yönündedir. Orwell iç anlamda evrensel bir umutsuzluğa işaret etmektedir. Bu umutsuzluğun sebebi insanı kendine yenik düşüren Büyük Birader'deki iktidarın zamanla her şeye daha fazla hâkim olacağındandır. Günümüzde yeni medyanın gelişimi sayesinde bireyler kişisel fikirlerini rahatlıkla dile getirebilmektedirler (Erdoğan, 2005: 164-177). Ancak gözetlenmenin her yerde, özellikle yeni medyada sürekli olmasının düşünce özgürlüğünü ne kadar özgür kıldığı tartışmalıdır. Yeni medya her ne kadar düşünce özgürlüğüne imkân tanısa da, gözetlenmenin düşüncesi bile bireyleri serbest düşünmeden alıkoyacaktır. Yeni medyanın bireylere verdiği sınırsız bilgi bolluğu bireyleri düşünmeden alıkoyacak, var olanı sorgusuz sualsiz kabullenişe neden olacaktır. Böylece birey kendine yenik düşecektir. Birey, kendine yenik düşerse her şeye yenik düşer, kendisine verilen her bilgiyi kabullenir. Düşünmekten, gerçeği görmekten korkmak, gerçeği gördüğü halde yanlış kabullenmek, kendi gerçeklik anlayışına güvenememek günümüzün önemli sorunlarından biridir. "Öteki" konumunda olmaktan korkmak, mevcut topluluğa ait olabilmek için totalitarizmi benimsemek bireysel düzeyde hem bireyin, hem de uluslar arası düzeyde ülkenin düşünce özgürlüğünü red etmesi demek-

tir. Bu durumu kabullenenler her zaman güçlülerin gözetimi ve kontrolü altında kalacaklardır. Önemli olan bilgi çokluğu değil, bilgiyi kullanabilmek, var olan bilgileri göz önüne alarak yeni düşünceler ve fikirler oluşturabilmektir. Gerçek, insanın kendi aklındadır. Günümüz gözetim toplumunun kontrole yenik düşmemesi, kontrol edilen yerine kendisinin kontrol eden, denetleyen olması gereklidir.

## KAYNAKÇA

BAUMAN, Zygmunt. (2003). *Yasa koyucuları ile Yorumcuları*. (Çev. K. Atakay). İstanbul: Metris Yayınları.

BENTHAM, Jeremy. (1995). *The Panopticon Writing*. London: Verso.

BERGER, L. Peter - HUNTINGTON, P. Samuel. *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*. (Çev. Ayla Ortaç), İstanbul: Kitap Yayınevi.

DOLGUN, Uğur. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu: Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ERDOĞAN, İrfan. (2005). *Yaşam Boyu Öğrenme ve Medya*. Ankara: Pagema Yayıncılık.

HALL, S. (1998). *Kültürel Kimlik ve Diaspora*. (Çev. İrem Sağlam), İstanbul: Sarmal Yayıncılık.

FRIEDMAN, Thomas. (2003). *Küreselleşmenin Geleceği*. (Çev. Elif Özsayar), İstanbul: Boyner Yayınları.

FOUCAULT, Michel. (2000). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: İmge Kitabevi.

FOUCAULT, Michel. (2003). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GIDDENS, Anthony. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (Çev. Cumhur Atay), Yer Belirtilmemiş. Kalkedon Yayınları.

Habermas, Jürgen. (1993) “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak. (Çev. İlknur Aka), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HAYEK, Friedric. (1995). *Kanun Yasama Faaliyeti ve Özgürlük*. (Çev.: Mustafa Erdoğan), Cilt 2. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

HUMBOLDT, Wilhelm Von. (2000); *İnsanın Özgürlüğü, Haklar ve Özgürlükler Anatolojisi*. Ankara: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu.

HUNT, Alan ve Gary Wickham. (1994). *Foucault and Law*. London-Sterling, Virginia: Pluto Pres.

KAMENKA, Eugene. (1992). “Totalitarianizm” in *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. 629,630.

LYON, David. (1994). *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Minneapolis: University of Minnesota Pres.

PAUL, Richard - Elder, Linda *Medyadaki Önyargı ve Propaganda nasıl saptanır? İnternet Adresi*; <http://www.criticalthinking.org> , Erişim Tarihi: 06.11.2010.

POPPER, Karl. (1967). *Açık Toplum ve Düşmanları*. (Çev. Mete Tunçay). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.

SAVAŞ, Kamil. *Panoptik Ütopya'da İşlev Olarak Tanrı Kavramı*.  
İnternet Adresi: <http://www.hermeskulliyati.wordpress.com> , Erişim Tarihi: 05.11.2010.

VASSAF, Gündüz (2008). *Cehenneme Övgü Gündelik Hayatta Totalitarizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.

YAYLA, Atilla. (2000). *Özgürlük Yolu Hayek'in Sosyal Teorisi*. 2. Baskı. Ankara: Liberte Yayınları.

YÜKSEL, Erkan. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi.

YÜKSEL, Mehmet. “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo Tarihsel Gelişimi”, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 58-1 182-189. [www.ankara.edu.tr/dergiler](http://www.ankara.edu.tr/dergiler) , 06.11.2010.

WALKER, M. (1972), *The National Front*. London: Fontana, Altın Kitap Yayınları.

İnternet Adresi; [www.bilgicagi.com/teknoloji/default](http://www.bilgicagi.com/teknoloji/default) , Erişim Tarihi: 03.11.2010.  
İnternet Adresi;

[www.guvenliweb.org.tr/guvenlik](http://www.guvenliweb.org.tr/guvenlik) , Erişim Tarihi: 03.11.2010.

İnternet Adresi; [www.haberpan.com.tr](http://www.haberpan.com.tr) , Erişim Tarihi: 06.11.2010.

